

Teknik Bilgi Notu: Koronavirüs Pandemisi Sırasında Çocukların Korunması (v.1)¹

Fotoğraf: UNICEF/Leonardo Fernandez/Hindistan 2019

Giriş

COVID-19 gibi bulaşıcı hastalıklar, çocukların büyüyüp geliştiği ortamlara zarar verebilir. Ailelerde, arkadaşlıklarda, günlük rutinlerde ve toplumda yaşanan aksaklıklar çocukların iyi olma hali, gelişimi ve korunması bakımından olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ayrıca, COVID-19'un yayılmasını önlemek ve kontrol altına almak için kullanılan tedbirler, çocukları korumaya ilgili risklere maruz bırakabilir. Evde, çeşitli tesislerde ve bölgelerde uygulanan karantina ve izolasyon tedbirlerinin hepsinin, çocuklar ve aileleri üzerinde olumsuz etkileri olabilir.²

¹ Önerilen Alıntı: The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action, Teknik Bilgi Notu: Koronavirüs Pandemisi Sırasında Çocukların Korunması, 1. Baskı, Mart 2019

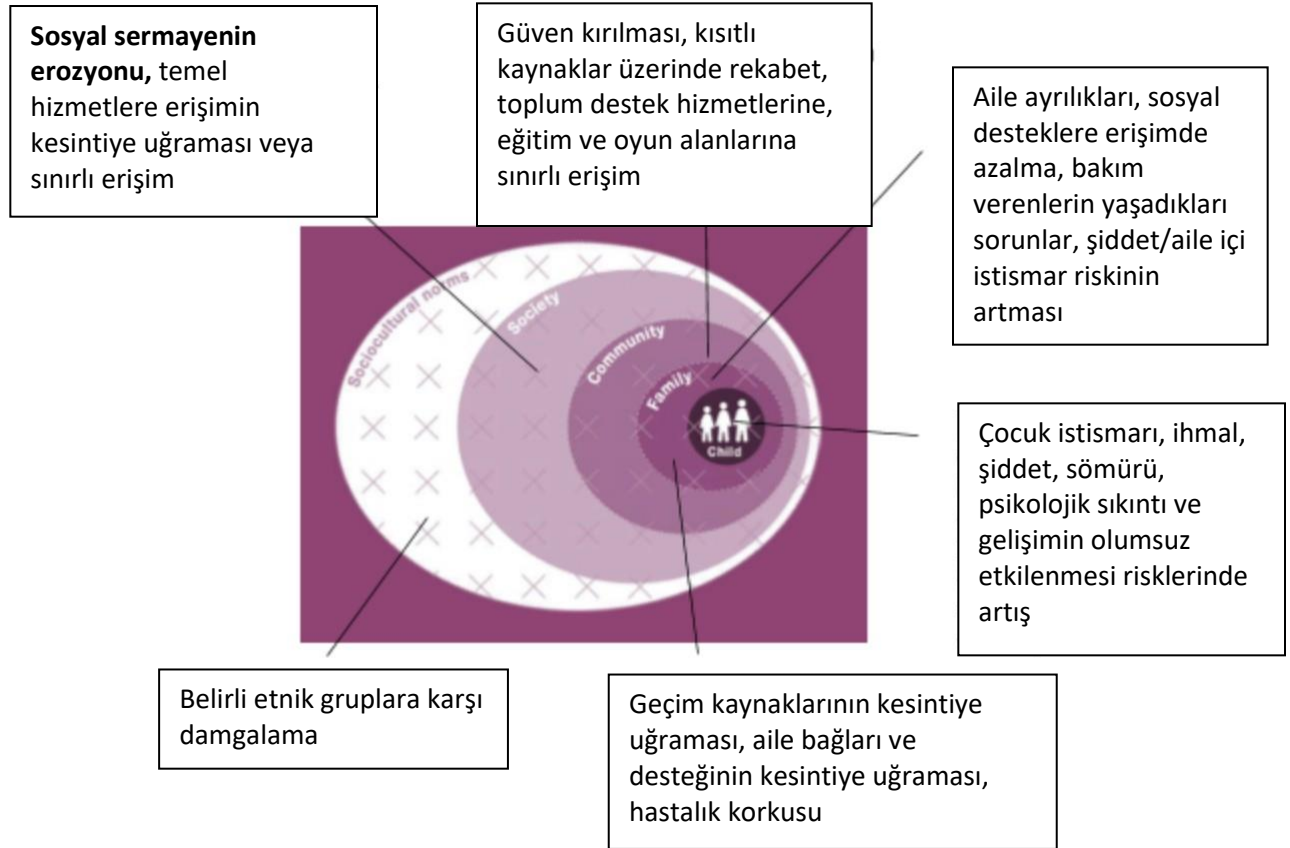
² Karantina uygulamaları hakkında daha fazla bilgi için [Kılavuz Notu: Bulaşıcı Hastalık Salgınlarında Çocukların Korunması](#) belgesinin 14. ve 15. Sayfalarına bakınız.

Bu bilgilendirmenin amacı, COVID-19 pandemisi sırasında çocuk koruma risklerine daha iyi müdahale edebilmeleri için çocuk koruma uzmanlarına destek sunmaktır. 1. Bölümde COVID-19'un çocuklar açısından teşkil edebileceği olası çocuk koruma riskleri sunulmuştur. 2. Bölümde ise [İnsani Yardım Eylemlerinde Çocuk Korumaya Yönelik 2019 Yılı Asgari Standartları](#) ile [Kılavuz Notu: Bulaşıcı Hastalık Salgınları Sırasında Çocukların Korunması](#) belgelerine uygun program seçenekleri sunulmuştur.

1. Koronavirüs bağlamında çocuk koruma

COVID-19, çocukların içinde yaşadıkları koşullarda hızlı bir değişime neden olabilir. Okulların kapanması ve hareket kısıtlamaları gibi karantina tedbirleri, çocukların düzenini ve sosyal desteğini kesintiye uğratarken aynı zamanda, çocuk bakımı konusunda yeni seçenekler bulmak veya işlerinden vazgeçmek zorunda kalan ebeveynler ve bakım verenler üzerinde yeni stres kaynakları oluşturabilir. COVID-19 ile bağlantılı damgalama ve ayrımcılık, çocukları şiddete ve psikososyal sorunlara karşı daha savunmasız hale getirebilir. Hastalığı kontrol altına almaya yönelik tedbirler, çocukların korunmasıyla ilgili riskleri arttırarak olumsuz baş etme mekanizmalarına da yol açabilir. Sosyoekonomik dışlanma nedeniyle hâlihazırda savunmasız olan veya aşırı kalabalık ortamlarda yaşayan çocuklar ve aileler özellikle risk altındadır.

1.1. COVID-19'un sosyo-ekolojik etkisi

1.2. Çocuk koruma riskleri

Mevcut COVID-19 pandemisinde çocuk koruma risklerinden aşağıda belirtilen bazıları gözlenmiş olup bazıları ise daha önce yaşanan bulaşıcı hastalık salgınlarında gözlenen olası risklerdir.

COVID-19'un teşkil ettiği riskler Ve ilgili kontrol tedbirleri	Risklerin nedenleri
Çocuk Koruma Riski: Fiziksel ve duygusal kötü muamele	
<ul style="list-style-type: none"> Gözetimin azalması ve çocukların ihmal edilmesi Çocuk istismarında ve aile içi/kişiler arası şiddette artış Zehirlenme ve başka şekillerde yaralanma tehlikesi ve riskleri Çocuk koruma hizmetleri üzerinde baskı oluşması veya söz konusu hizmetlere erişememe	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk bakım merkezleri/okulların kapanması, bakım verenlerin çalışma zorunluluğunun devam etmesi, hastalanmaları, karantina/tecrit altında olmaları Bakım verenler ve toplumun fertleri arasında psikososyal sıkıntılarda artış Toksik dezenfektan ve alkol mevcudiyeti ve suiistimali Vakaların rapor edilmesi önündeki engellerde artış
Çocuk Koruma Riski: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (TCDŞ)	
<ul style="list-style-type: none"> Yardım karşılığı cinsel ilişki, çocukların ticari seks amaçlı sömürülmesi ve zorla erken evlendirilmesi de dâhil olmak üzere, çocukların cinsel sömürüye maruz kalma riskinde artış Çocuk koruma/TCDŞ hizmetleri üzerinde baskı oluşması veya söz konusu hizmetlere erişememe	<ul style="list-style-type: none"> Çocukların aileleri tarafından korunmasında azalma Hane gelirinde azalma ve/veya topluluğa mal ve hizmet taşınması için yabancılara ihtiyaç duyma Aile fertlerine bakmak ve ev işi yapmak gibi ev içi sorumlulukların toplumsal cinsiyet nedeniyle kız çocuklarına yüklenmesi Vakaların rapor edilmesi ve tıbbi tedavi ve başka desteklere başvurulması önündeki engellerde artış
Çocuk Koruma Riski: Ruhsal sağlık ve psikososyal sorunlar	
<ul style="list-style-type: none"> Çocukların sevdikleri bir kişinin ölmesi, hastalanması veya kendisinden ayrı düşmesi veya hastalık korkusu nedeniyle yaşadığı sıkıntılar Önceden var olan ruhsal sağlıkla ilgili rahatsızlıkların kötüleşmesi MHPSS (Ruhsal Sağlık ve Psikososyal Destek) hizmetleri üzerinde baskı oluşması veya söz konusu hizmetlere erişememe	<ul style="list-style-type: none"> Tedavi birimlerinde tecride veya evde karantinaya bağlı olarak stres düzeyinin artması Çocuklar ve önceden ruhsal sağlık ile ilgili rahatsızlıkları bulunan ebeveynler/bakım verenler normal destek veya tedavi olanaklarına erişemeyebilir Karantina tedbirlerinin neler olduğunun anlaşılması toplumda, özellikle çocuklar arasında korku ve paniğe yol açabilir

COVID-19'un teşkil ettiği riskler ve ilgili kontrol tedbirleri		Risklerin nedenleri
Çocuk Koruma Riski: Çocuk işçiliği		
<ul style="list-style-type: none"> Çocukların tehlikeli veya sömürücü işlerde daha fazla yer alması 	<ul style="list-style-type: none"> Hane gelirinin kaybı veya azalması Okulların kapanması nedeniyle çalışma imkânı veya beklentisi 	
Çocuk Koruma Riski: Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar		
<ul style="list-style-type: none"> Ayrılık Refakatsiz kalma veya çocuğun hane reisi olması Kuruma yerleştirilme 	<ul style="list-style-type: none"> Hastalık nedeniyle ebeveynlerin/bakım verenlerin kaybı Bakım veren(ler)in çocuktan (çocuklardan) ayrı tecrit/karantina altında olması Çocuğun ebeveynleri tarafından salgından etkilenmeyen bölgelerde yaşayan başka bir aileyle kalmak üzere gönderilmesi 	
Çocuk Koruma Riski: Sosyal dışlanma		
<ul style="list-style-type: none"> Enfekte bireylerin veya enfekte olduğundan şüphelenilen bireylerin/grupların sosyal damgalamaya maruz kalması Sokakta yaşayan/çalışan çocuklara ve hâlihazırda risk altında olan çocuklara yönelik riskin artması / sınırlı destek verilmesi İdari gözetim altında bulunan çocuklar da dâhil olmak üzere, kanunla ihtilafa düşmüş çocuklara yönelik riskin artması / sınırlı destek verilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Enfekte olduğundan şüphelenilen bireylere/gruplara yönelik sosyal ve ırksal ayrımcılık Daha dezavantajlı ve dışlanmış gruplar üzerindeki orantısız etki Savunmasız çocuklar ve/veya ailelere yönelik temel hizmetlerin kapanması/erişilebilir olmaması Karantina nedeniyle doğum kayıt işlemlerinde yaşanan aksamlar 	

2. Çocuk Koruma Müdahalesi

COVID-19 müdahalesi esnasında hükümet ile yürütülen savunuculuk çalışmaları, diğer sektörlerle işbirliği ve çocuk koruma alanına özgü programlar temel önceliklerdir.

2.1. Sektörler arası ve hükümetlerle birlikte çalışma

CPMS'de (Çocuk Koruma Asgari Standartları) vurgulandığı üzere, "[bulaşıcı hastalık salgınlarının](#) önlenmesi ve bunlara müdahale için çeşitli sektörler arasında yakından koordinasyon ve işbirliği gereklidir." Çok sektörlü bir müdahale (a) çocukların ve bakım verenlerin ihtiyaçlarının bütüncül bir yaklaşımla karşılanmasını sağlar ve (b) çocuklar açısından daha iyi sonuçlar doğurur. Çocuk koruma alanındaki aktörlerin dinî ve geleneksel önderlerle birlikte çalışmayı da düşünmesi gerekir. Çok sektörlü

müdahalelerde şunlara öncelik verilmelidir:

- Takibi gerekebilecek çocuk vakalarını belgelendirmek ve yönlendirmek için gerekli standart prosedürler;
- Aile içi ayrılıkları ve diğer çocuk koruma risklerini önlemeye/azaltmaya yönelik açık protokoller,
- Hastalıktan kaynaklanabilecek damgalama ve sosyal dışlanmayı azaltma ve
- Salgınla ilgili çocuklara özgü riskler ve savunmasızlıklar hakkında açık, koordineli ve çocuk dostu toplumsal mesajlar.

Hükümetle birlikte çalışırken ÇK aktörleri, COVID-19'a yönelik uygulanan tedbirlerin uluslararası standartlara göre, WHO'nun tavsiyelerine uygun ve insan hakları temelli, ayrımcılık içermeyen ve orantılı tedbirler olmasını sağlamak için savunuculuk yapmalıdır.

Çocuk koruma konusuna duyarlı müdahalelerde, sektörler arası ve hükümetlerle birlikte çalışırken aşağıdaki eylemlere öncelik verilir:

Sağlık (CPMS Standart 24)

- Savunmasız çocukların ve ailelerinin sağlık hizmetlerine ücretsiz erişimi için savunuculuk yapmak (kapsayıcı değilse).
- Sağlık sektörünün değerlendirme ve izleme araçlarına ÇK risklerini dâhil etmek üzere ortak çalışma yürütmek.
- Çocukların güvenli, uygun ve ailesinden ayrı düşmüş ise aile temelli bakım hizmeti almasını sağlamak için çocuk vakalarını belgelendirmeye ve ÇK ve sağlık hizmetleri arasında yapılacak yönlendirmelere ilişkin ortak standart prosedürler geliştirmek.
- Aile birliğini korumak ve ayrılık riskini azaltmak için hastaneye yatış ve taburcu prosedürlerinin açık ve çocuk dostu olması yönünde savunuculuk yapmak.
- Geçici olarak ayrı düşmüş çocuklar ile ebeveynleri/bakım verenleri arasında güvenli ve düzenli iletişimi kolaylaştırmak.
- Çocukların tedavi görürken ve karantinadayken psikososyal sağlığına destek olmak için çocuk dostu iletişim ve özel tedbirler konusunda sağlık personeline yönelik rehberlik dâhil olmak üzere, çocuk dostu sağlık tesislerinin/sağlık hizmeti erişiminin sağlanması için ortak çalışma yürütmek.
- Sağlık çalışanlarına yönelik çocuk koruma eğitimlerine destek vermek (özellikle ailelerinden ve bakım verenlerinden ayrı düşmüş çocuk vakalarında).
- Sağlık tesislerinde güvenli, çocuk dostu şikâyet ve geribildirim mekanizmaları tesis etmek.
- Klinik cinsel istismar yönetimi (CMR) kapasitesini güçlendirmek.
- COVID-19'dan etkilenen çocuklara ve bakım verenlere yönelik ruhsal sağlık ve psikososyal destek (MHPSS) hizmeti ve mesajları konusunda ortak çalışma yürütmek.
- COVID-19 salgını sırasında çocukları korumaya yönelik tedbirleri acil durum planlarına dâhil etmek.
- Mevcut hizmetler hakkındaki bilgiler de dâhil olmak üzere, bilgilendirme, eğitim ve iletişim (BEİ) materyallerinin çocuk dostu, sınırlı metin içeren versiyonlarının üretilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamak.

WASH (CPMS Standart 26)

- Sağlık tesisleri, okullar, çocuk bakım merkezleri, alternatif bakım merkezleri ve çocukların ziyaret etmesinin muhtemel olduğu diğer yerlerde çocuk dostu el yıkama istasyonlarının bulunması için ortak çalışma yürütmek.
- Çocuklar, ebeveynler/bakım verenler ve öğretmenleri hedef alan poster ve bilgi grafikleri hazırlanması da dâhil olmak üzere, salgın öncesinde ve sırasında güvenli ve çocuk dostu hijyen yaygınlaştırma faaliyetleri gerçekleştirmek üzere ortak çalışma yapmak.
- WASH (Su, Sanitasyon ve Hijyen) alanlarında güvenlik ihtiyaçlarını değerlendirmek ve karşılamak üzere gerçekleştirilecek güvenlik denetimleri konusunda işbirliği yapmak.

Beslenme (CPMS Standart 25)

- Karantina altında, kendini tecrit etme sürecinde ve sağlık tesislerinde bulunan çocuklar ve ailelerin gerekli beslenme desteğine erişimini sağlamak.
- Beslenme merkezlerindeki güvenlik ihtiyaçlarını değerlendirmeye ve gidermeye yönelik güvenlik denetimleri konusunda ortak çalışma yürütmek.

Eğitim (CPMS Standart 23; INEE (Acil Durumlarda Eğitim için Kurumlararası Ağ) Kaynak Listesi)

- TV, radyo veya çevrimiçi eğitim gibi çocuk dostu uzaktan eğitim yöntemleri kullanarak eğitimde yaşanan kesintiye sınırlandırmak.
- Çocuk bakımı hizmetine erişimini kaybeden ebeveynler ve bakım verenlerin çocuklarının bakımına ve eğitimine devam edebilmelerini sağlayacak, esnek çalışma düzenlemeleri için hükümet ve özel işverenler karşısında savunuculuk yapmak.
- Koruma ve güvenlikle ilgili mesajların ebeveynlere ve çocuklara, panik ve stresi azaltacak, güvence sağlayacak ve sağlık mesajlarına uymayı teşvik edecek bir şekilde iletilmesini sağlamak için okullarla birlikte çalışmak.
- Öğretmenleri ve diğer okul personelini, özel koruma ihtiyaçları olabilecek çocukları tespit ederek gerekli yönlendirmeleri yapabilmelerini sağlamak için sorun/sıkıntı belirtileri hakkında eğitmek.
- Öğretmenlerin ve gönüllülerin TCDS riskinin hafifletilmesi, Cinsel Sömürü ve İstismardan Korunma (PSEA), çocuk koruma ve güvenli yönlendirme uygulamaları hakkında gerekli bilgi ve becerilere sahip olmasını sağlamak.
- Okullarda ve diğer eğitim tesislerinde çocuk dostu şikâyet ve geribildirim mekanizmalarının geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına destek olmak.
- Vaka yönetimi, aile izi sürme ve ailenin yeniden birleşimi de dâhil olmak üzere, çocuk koruma ve mevcut hizmetler hakkında mesajlar geliştirip yaymak ve bu mesajları okullarda görünür kılmak.
- Okullarda damgalama ve sosyal dışlanma meselelerini çözmek için eğitim aktörleriyle birlikte çalışmak.

2.2. Çocuk Korumaya Özgü Programlar

COVID-19 pandemisi sırasında İnsani Yardım Eylemlerinde Çocuk Korumaya Yönelik Asgari Standartlar ve Bulaşıcı Hastalık Salgınları Sırasında Çocukların Korunması'nda yer alan mevcut eylemleri tamamlayıcı nitelikte başka ne gibi önlemler alınmalıdır? Risklerin hafifletilmesine ek olarak, toplulukların, ailelerin, bakım verenlerin ve çocukların güçlü yönlerini ve olumlu başa çıkma mekanizmalarını güçlendirmemiz şarttır.

Öncelikli Çocuk Koruma Eylemleri	
Hazırlık Eylemleri	Müdahale Eylemleri
ÇK stratejisi: Çocukların iyi olma haline yönelik bireysel ve grup faaliyetleri (CPMS Standart 10 & 15)	
<ul style="list-style-type: none"> İlgili diğer kişi/kurumlara danışarak çocuklara yönelik alternatif ruhsal sağlık ve psikososyal destek (MHPSS) ve eğitim faaliyetleri belirlemek 	<ul style="list-style-type: none"> Sağlık, eğitim, çocuk hizmetlerinde ve MHPSS alanında çalışan personeli COVID-19 ile ilişkili ÇK riskleri konusunda eğitmek Çocuklara, özellikle de karantina altında olanlara psikososyal destek verilmesine yönelik stratejiler belirlemek
Öncelikli Çocuk Koruma Eylemleri	
Hazırlık eylemleri	Müdahale eylemleri
<ul style="list-style-type: none"> Müdahaleleri tasarlarken kız çocukları da dâhil olmak üzere, çocuklara ve ergenlere danışmak 	<ul style="list-style-type: none"> Uzaktan, yaşa ve cinsiyete uygun farkındalık oluşturma çalışmaları yürütmek Mevcut yönlendirme yolu haritalarını uyarlamak
ÇK stratejisi: Aile ortamının ve bakım verilen ortamların güçlendirilmesi (CPMS Standart 16)	
<ul style="list-style-type: none"> Salgınlar sırasında çocukları koruyabilecek veya tehlikeye sokabilecek kültürel inançları ve pratikleri anlamak için çocuklarla, bakım verenlerle ve diğer paydaşlarla birlikte çalışmak Duyarlı ebeveyn-çocuk ilişkilerinin önemini vurgulamak için farkındalık yaratma olanaklarını belirlemek Savunmasız çocuklara verilen bakımı güçlendirmek için ilgili yetkililerle ortak çalışarak kuruluşlar arası bir plan hazırlamak 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuklara duygusal destek vermek ve gerekli öz bakım uygulamalarını teşvik etmek için, hane reisinin çocuk olduğu haneler ve koruyucu aileler de dâhil olmak üzere, süreli bakım merkezlerine (interim care centers) ve ailelere, hedefe yönelik destek sunmak Gelir kaynakları etkilenen ailelere mali ve maddi yardım (nakit veya gıda dışı yardımlar) sunmak Fiziksel olarak ayrı düşmüş çocuklar ve aile fertleri arasında düzenli temas kurulmasına destek olmak için güvenli olanakları teşvik etmek ve oluşturmak Çocuk-aile ayrılığını önlemeye yönelik tedbirler uygulamak için, hükümetler de dâhil olmak üzere, diğer sektör aktörleriyle birlikte çalışmak

ÇK stratejisi: Toplum düzeyindeki yaklaşımlar (CPMS Standart 17)	
<ul style="list-style-type: none"> Farkındalık oluşturma ve çocukların ve ailelerin korunması noktasında toplumların oynayabilecekleri rolleri belirlemek Savunmasız grupları (mülteciler, alternatif bakım altındaki çocuklar, damgalanma ve sosyal dışlanma riski altındaki kişiler gibi) korumaya yönelik stratejiler belirlemek üzere topluluklarla birlikte çalışmak 	<ul style="list-style-type: none"> COVID-19, ilişkili riskler ve yönlendirme yolu haritaları hakkında çocuk dostu mesajlar hazırlamak üzere toplum fertleriyle birlikte çalışmak Topluluklarla uzaktan iletişim kurmaya yönelik esnek stratejiler belirlemek Damgalamayı ortadan kaldırmak, güvenli başa çıkma mekanizmalarını yaygınlaştırmak ve salgından etkilenen gruplara destek olmak için topluluklarla birlikte faaliyetler yürütmek Gerekirse geleneksel uygulamaları (selamlaşma, cenaze törenleri vs.) duruma uyarlamak üzere geleneksel ve dinî önderlerle birlikte çalışmak
ÇK stratejisi: Vaka yönetimi (CPMS Standart 18)	
<ul style="list-style-type: none"> Vaka uzmanlarına ve mevcut çocuk yardım hatlarına temel gerçekler ve mitler, salgının ÇK riskleri üzerindeki etkisi ve destek hizmetleri de dâhil olmak üzere, COVID-19 hakkında eğitim ve destek vermek 	<ul style="list-style-type: none"> Risk altındaki çocukların güvenli bir şekilde belirlenmesini ve gerekli yönlendirmelerin yapılmasını sağlamak üzere sağlık sektörü ve başka sektörlerle SOP'leri güncellemek veya yenilerini hazırlamak
Öncelikli Çocuk Koruma Eylemleri	
Hazırlık eylemleri	Müdahale eylemleri
<ul style="list-style-type: none"> Dışlanan ve ulaşılmaması güç çocukların içerilmesini sağlamaya yönelik stratejiler geliştirmek üzere sağlık aktörleriyle birlikte çalışmak Ev ziyaretlerinin imkânsız hale gelmesi durumunda vaka uzmanları için risk hafifletme tedbirleri ve takiplere yönelik alternatif yöntemler belirlemek TCDŞ hizmetleri de dâhil olmak üzere, diğer uzmanlaşmış hizmetlerle ilgili yönlendirmeleri kolaylaştırmak 	<ul style="list-style-type: none"> Hareket kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalan toplulukların şiddete maruz kalan çocuklara yönelik çocuk dostu, bütüncül bakım hizmetlerine erişiminin devam etmesini sağlamak için mekanizmalar tesis etmek Dışlanan gruplara mensup olmaları nedeniyle daha savunmasız olan çocukları (aile bakımı olmayan çocuklar; mülteci, ülkeleri içerisinde yerinden edilmiş, göçmen veya yurtsuz çocuklar; sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocuklar; engelli çocuklar) tespit etmek

ÇK stratejisi: Alternatif bakım (CPMS Standart 19)	
<ul style="list-style-type: none"> ● Aile ayrılıklarını önleme ve refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukları (RAADÇ) belirleme ve bunlarla ilgili gerekli yönlendirmeleri sağlama noktasında yerel sağlık aktörlerini belirlemek, eğitmek ve bunlara danışmanlık vermek ● COVID-19 salgını halinde, toplum içerisinde RAADÇ'lere yönelik bakım yönünden iyi bir konumda olan kişileri belirlemek ve eğitmek ● Ayrılıkları önlemeye, aile izi sürme ve ailenin birleşimi çalışmalarına ve RAADÇ'ler için aile temelli alternatif bakım sağlamaya yönelik sistemlerin kapasitesini geliştirmek 	<ul style="list-style-type: none"> ● Güvenli, aile temelli alternatif bakım düzenlemeleri (tercihen akraba yanında bakım) tesis etmek ● Bakım verenlerinden ayrı düşmüş çocukların bu kişilerle düzenli iletişim kurma imkânına sahip olmasını sağlamak ● İstmeden, aileleri çocuklarını ihmal veya terk etmeye teşvik edebilecek bilgileri yaymaktan kaçınmak ● Uzun süreli ayrılıkları önlemeye ve aile birleşimini kolaylaştırmaya yönelik bir kayıt sistemi geliştirmek için ilgili mercilerle birlikte çalışmak

3. Kaynaklar

<i>Çocuk Koruma Sorumluluk Alanı COVID-19 Kapsamında Çocuk Koruma Kaynak Menüsü</i>	COVID-19 müdahalesiyle ilişkili _çocuk koruma kaynakları derlemesi
<i>Okullarda Koronavirüs hastalığının (COVID-19) önlenmesi ve kontrol altına alınmasına yönelik temel mesajlar ve eylemler</i>	Çocukların ve okulların COVID-19'dan korunması hakkında operasyonel kılavuz
<i>Yeni Koronavirüs (COVID-19) Hakkında INEE Kaynak Sayfası</i>	COVID-19 ve acil durumlarda eğitim kaynakları derlemesi
<i>IASC MHPSS Referans Grubu'nun COVID-19'un MHPSS Boyutları Hakkında Bilgilendirme Notu</i>	2019 Yeni Koronavirüs (COVID-19) salgınının MHPSS boyutları hakkında bilgi notu